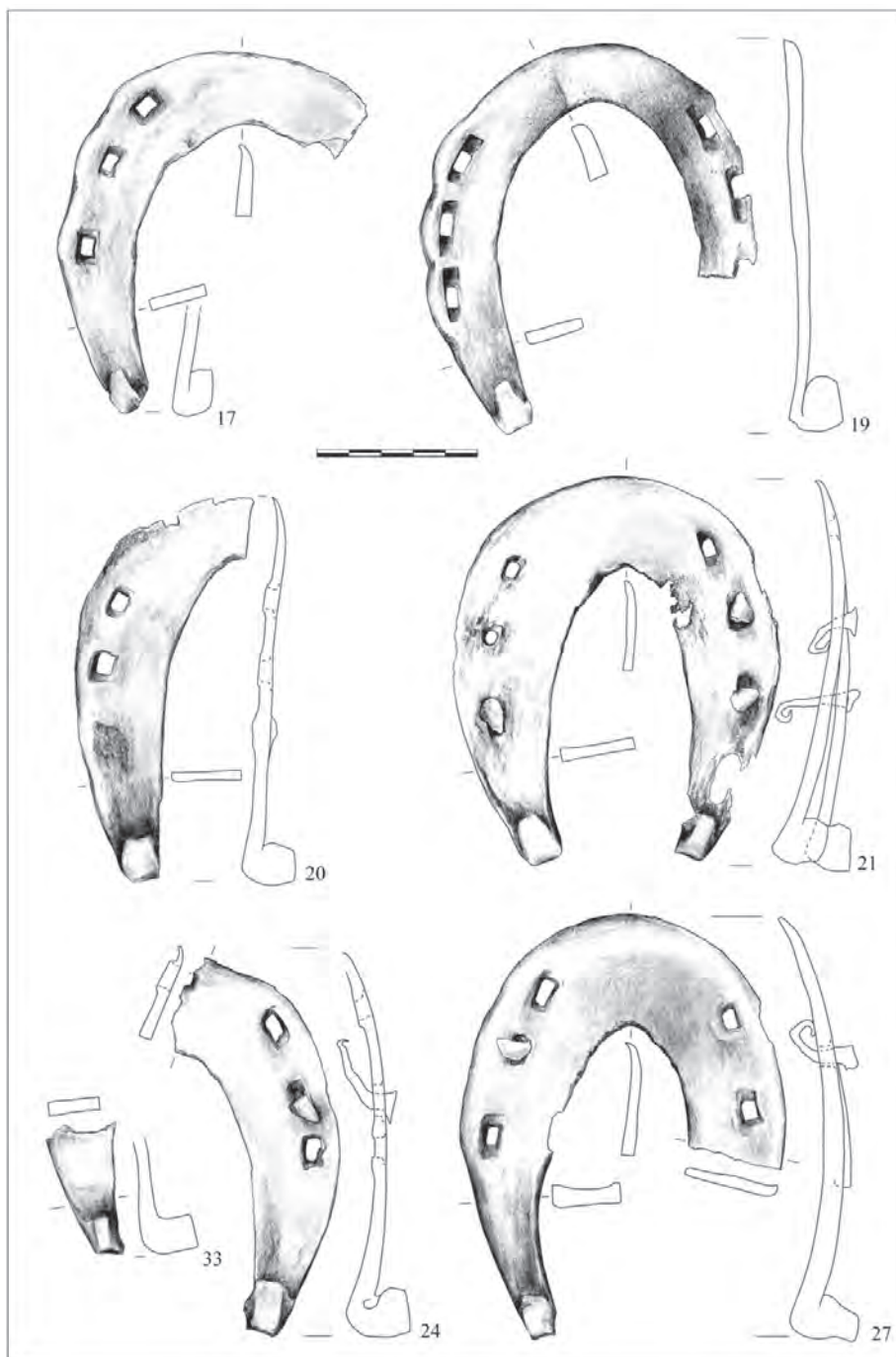

4. KOMUNIKACJA. PODKOWY (ZOB. ANEKS 4)

A. WPROWADZENIE

Podczas prac wykopaliskowych prowadzonych w latach 2005–2006 w wykopach II i III, założonych na ul. Szewskiej i dochodzących do niej odcinkach ul. Kotlarskiej, Uniwersyteckiej i Grodzkiej, odkryto 52 egzemplarze żelaznych podkówek, zachowanych

w całości lub fragmentarycznie. Zabytki te znajdowano głównie w nawarstwieniach późnośrednio-wiecznych, których chronologia została bliżej określona (35 egzemplarzy). Dość liczną grupę stanowią też podkowsy odkryte w warstwie kulturowej zawie-

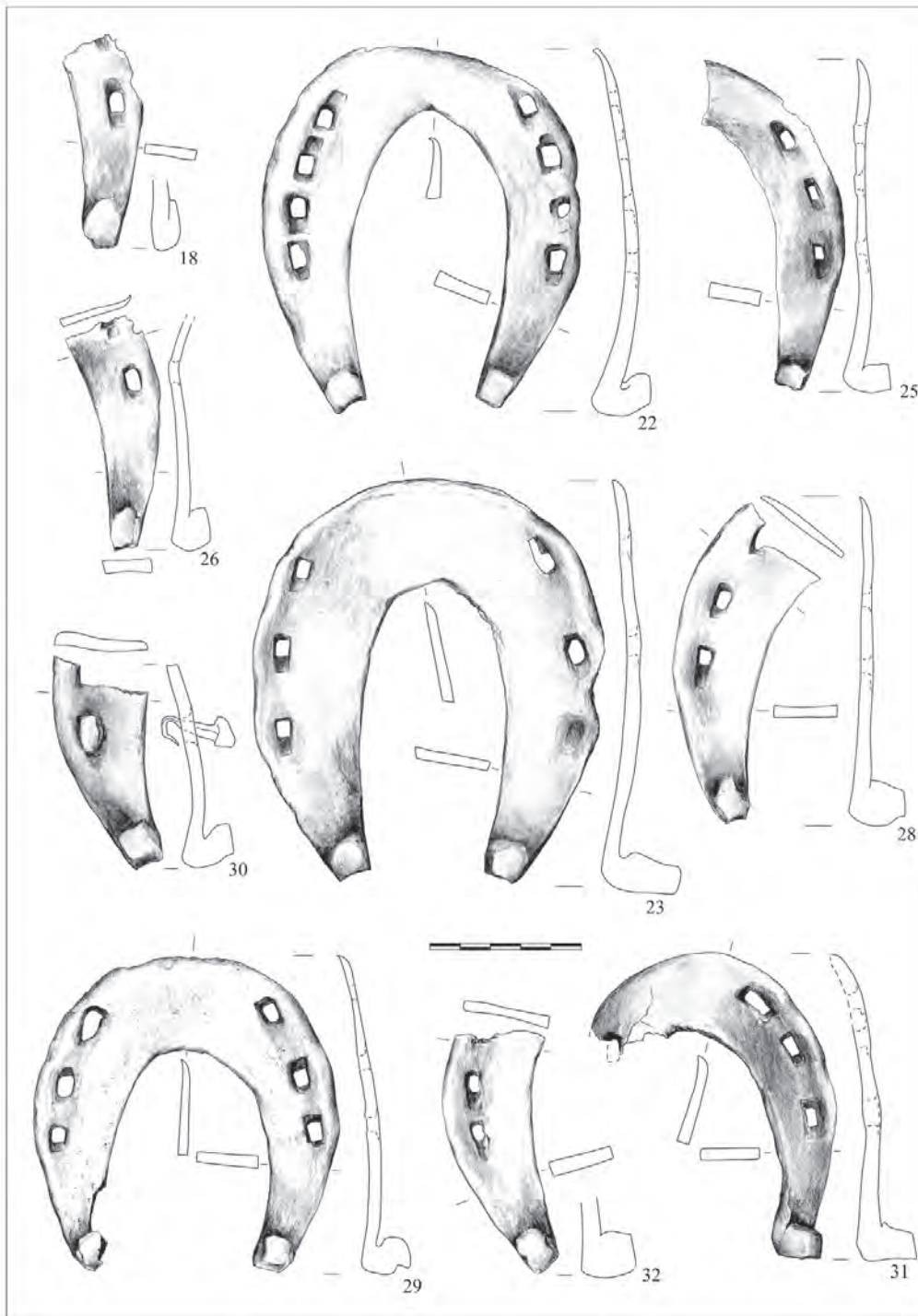
Ryc. 129. Wrocław, ul. Szewska. Podkowsy żelazne: 17 – typ III/2; 19 – typ III/4; 20 – typ IV/2; 21, 24, 27 – typ IV/3; 33 – nieokreślona odmiana typu IV. Rys. N. Lenkow

Fig. 129. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 17 – type III/2; 19 – type III/4; 20 – type IV/2; 21, 24, 27 – type IV/3; 33 – undetermined variant of type IV. Drawing N. Lenkow

rającej przede wszystkim materiał późnośrednio-wieczny, w której znajdowano jednak też młodsze, nowożytnie elementy kulturowe (dziewięć egzemplarzy). Osiem pozostałych podków jest pozbawionych kontekstu stratygraficznego (są to okazy znajdowane w zasypiskach XX-wiecznych wykopów pod różne instalacje). Wśród żelaznych podków z ul. Szewskiej wystąpił tylko jeden okaz o chronologii nowo-

żytnej (ryc. 134:66). Metryka pozostałych jest niewątpliwie średniowieczna, także tych określanych jako „znalezisko luźne”. Wskazuje na to pozycja stratygraficzna zdecydowanej większości zabytków, ich przynależność typologiczna i wielkość.

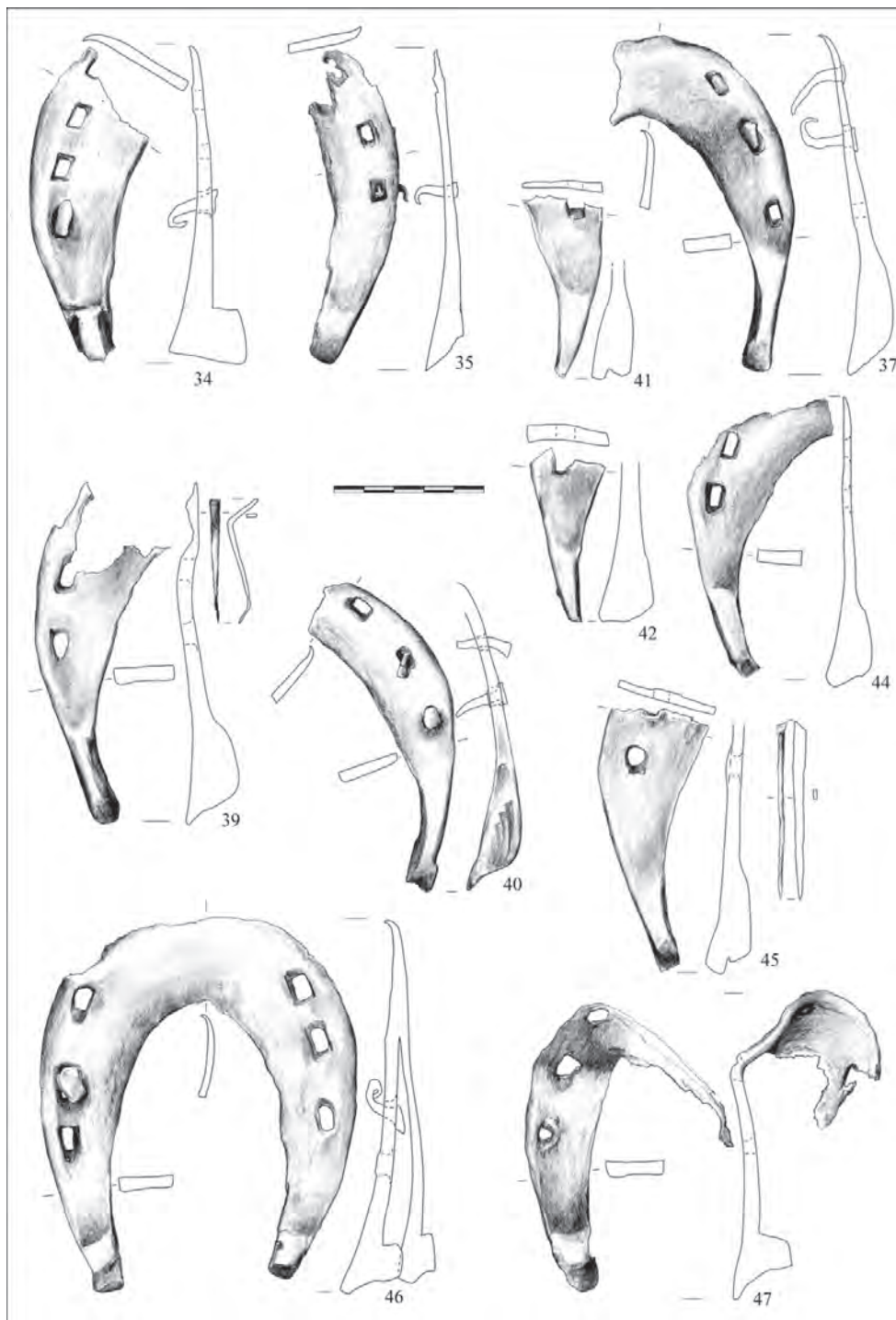
Średniowieczne podkowy końskie z ul. Szewskiej, stanowiące zbiór liczący 49 egzemplarzy (obok podkowy nowożytnej znaleziono podczas badań tak-

Ryc. 130. Wrocław, ul. Szewska. Podkowy żelazne: 18 – typ III/2; 22–23, 25–26, 28–32 – typ IV/3. Rys. N. Lenkow
 Fig. 130. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 18 – type III/2; 22–23, 25–26, 28–32 – type IV/3. Drawing N. Lenkow

że po jednej podkowie dla wołu i dla osła lub muła), pozostają w różnym stanie zachowania. W zbiorze znajduje się 10 egzemplarzy zachowanych w całości, siedem okazów z odłamaną końcówką ramy (2/3 i 3/4 całości podkowy), siedem okazów zachowanych w połowie oraz 22 odłamane końcówki ramy podkowy, zawierające zaczep. W zbiorze wystąpiły

tylko trzy fragmenty podków pochodzące z innych partii przedmiotu (fragmenty ramy kabłąka). Zespół podków z ul. Szewskiej jest na tyle reprezentatywny i dobrze zachowany, że w aż 46 wypadkach (93,9%) udało się określić przynależność typologiczną poszczególnych okazów. Wszystkie odkryte w wykopie II zabytki należą do form zdefiniowanych

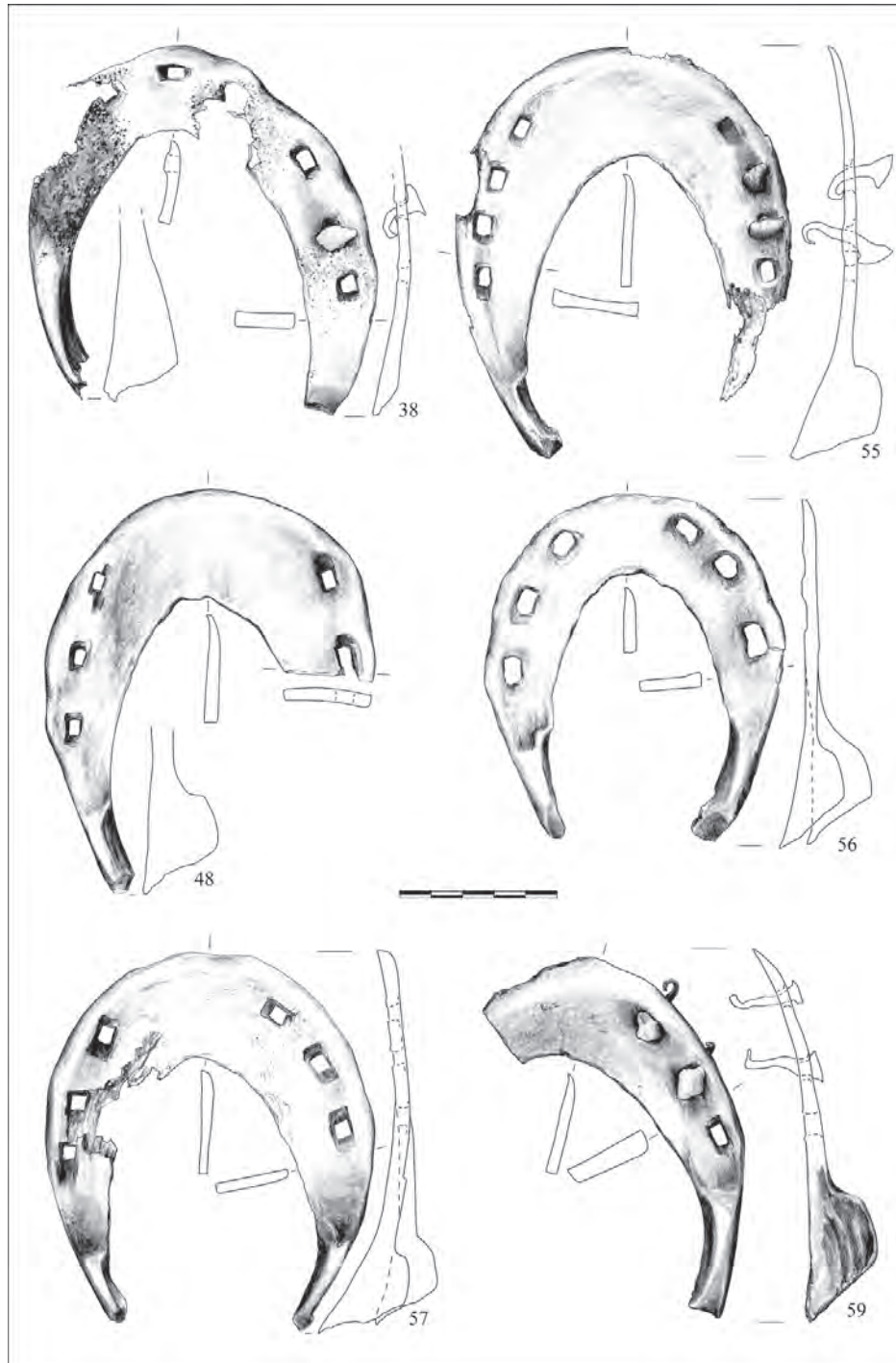

Ryc. 131. Wrocław, ul. Szewska. Podkowy żelazne: 34 – typ V/2; 35, 37, 39–42, 44–45 – typ VI/1; 46–47 – typ VI/2. Rys. N. Lenkow

Fig. 131. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 34 – type V/2; 35, 37, 39–42, 44–45 – type VI/1; 46–47 – type VI/2. Drawing N. Lenkow

i sklasyfikowanych przez J. Kaźmierczyka (1978) w opracowanej przez tego badacza typologii średnio-wiecznych podków śląskich. Na podstawie tej pracy, która – jak dotąd – w środkowoeuropejskiej literaturze archeologicznej nie doczekała się jeszcze swojego odpowiednika, analizowane będą również okazy podków odkryte w latach 2005–2006 na ul. Szewskiej. Odkrytych we Wrocławiu podków nie

można powiązać z opublikowanymi stosunkowo niedawno w postaci monografii (wraz z propozycją typologii) podkowami z Londynu (Clark 1995, s. 75–101). Typologia J. Clarka powstała na bazie materiałów wyłącznie londyńskich, wśród których nie wystąpił ani jeden egzemplarz podkowy z brzdą. Ta cecha podkowy stanowi, przynajmniej w materiale środkowoeuropejskim, jedno z podstawowych

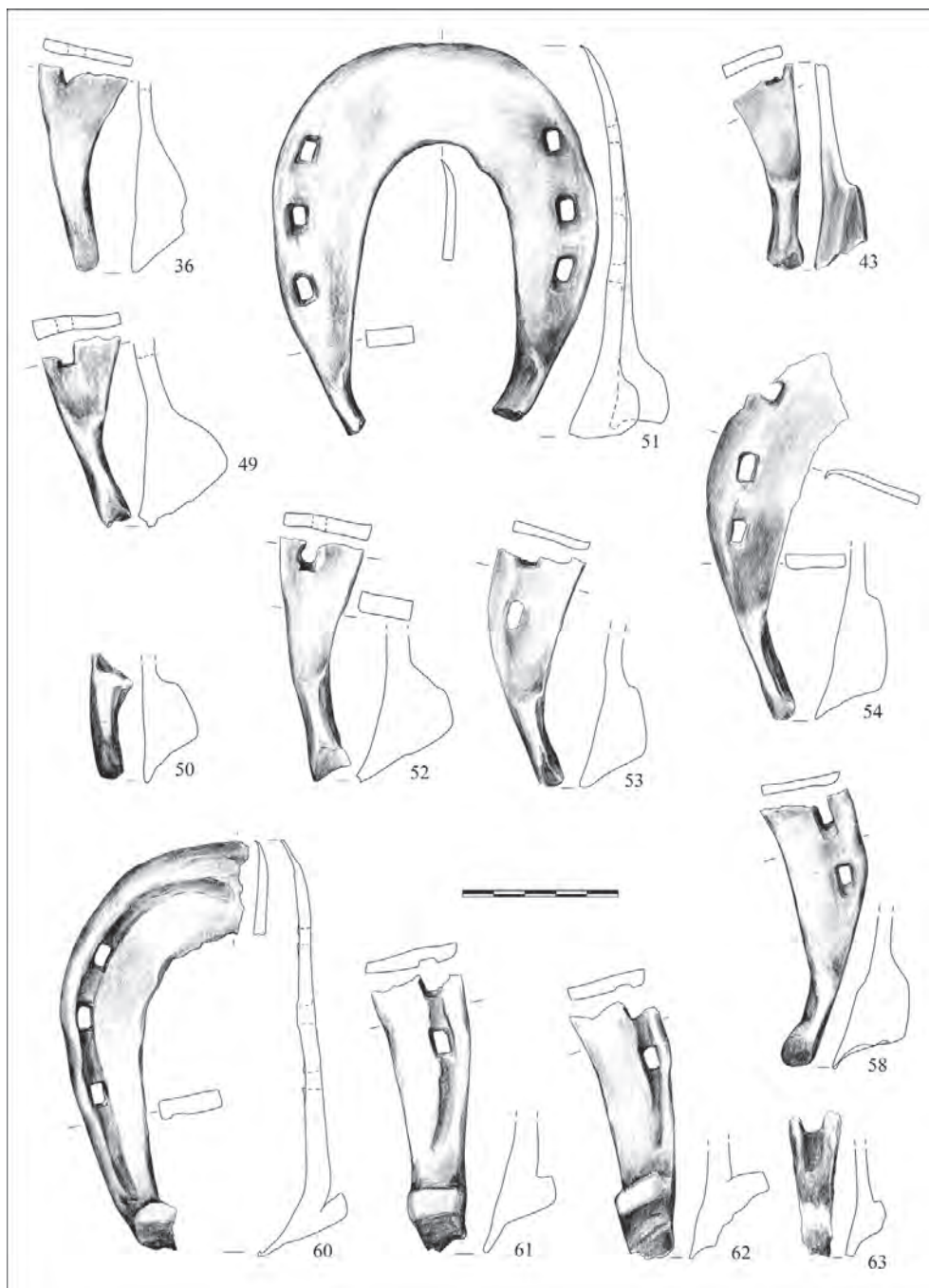

Ryc. 132. Wrocław, ul. Szewska. Podkowy żelazne: 38 – typ VI/1; 48, 55–57, 59 – typ VI/2. Rys. N. Lenkow
Fig. 132. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 38 – type VI/1; 48, 55–57, 59 – type VI/2. Drawing N. Lenkow

kryteriów przy ustalaniu typu i odmiany analizowanego zabytku.

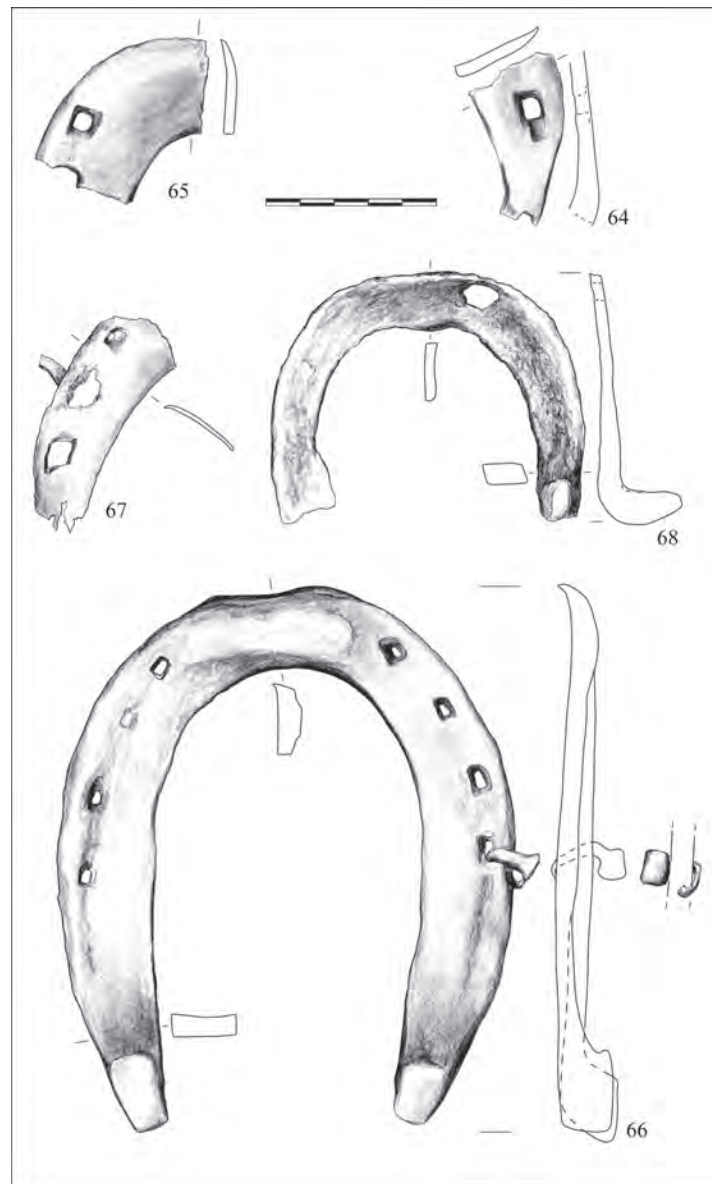
Stosunkowo duża liczba średniowiecznych podków z ul. Szewskiej we Wrocławiu, odkrytych w dobrze datowanych jednostkach stratygraficznych i dających się poprawnie sklasyfikować, pozwala na sformułowanie wielu istotnych wniosków dotyczących tej kategorii zabytków; niektórych z nich

wcześniej nie dostrzegano. Podkreślić należy, że jak dotąd nie opublikowano równie licznego zespołu średniowiecznych podków ani z Wrocławia, ani też z innych późnośredniowiecznych zespołów miejskich z obszaru dzisiejszych ziem polskich. Odniesione przez J. Kaźmierczyka w jego pracy podkowy z lewobrzeżnego Wrocławia (Kaźmierczyk 1978, *passim*, tabela na s. 116–128), sięgające swą liczbą

Ryc. 133. Wrocław, ul. Szewska. Podkowy żelazne: 36, 43 – typ VI/1; 49–54, 58 – typ VI/2; 60–63 – typ VI/4. Rys. N. Lenkow

Fig. 133. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 36, 43 – type VI/1; 49–54, 58 – type VI/2; 60–63 – type VI/4. Drawing N. Lenkow

Ryc. 134. Wrocław, ul. Szewska. Podkowsy żelazne: 64 – nieokreślona odmiana typu VI; 65 – końska podkowska nieokreślonego typu IV–VII; 66 – końska podkowska nowożytna; 67 – podkowska osła lub muła (?); 68 – podkowska wołu (?). Rys. N. Lenkow

Fig. 134. Wrocław, Szewska St. Iron horseshoes: 64 – undetermined variant of type VI; 65 – undetermined type IV–VII; 66 – post-medieval horseshoe; 67 – donkey or mule shoe (?); 68 – ox shoe (?). Drawing N. Lenkow

przeszło stu egzemplarzy, znajdowano w różnych wykopach, usytuowanych przeważnie w rejonie Nowego Targu (ul. Drewniana, św. Katarzyny i inne), badanych nie tylko przez tego badacza, ale także przez inne zespoły archeologów. Duży odsetek zabytków badanych przez J. Kaźmierczyka stanowiły też okazy pochodzące z przypadkowych odkryć (w tym podkowsy pochodzące z wykopów budowlanych na Nowym Targu z lat II wojny światowej), zabytki źle zachowane i o niepewnej chronologii. Dlatego też znane wcześniej materiały z Wrocławia, mimo że zawierają duży potencjał poznawczy (na podstawie wrocławskich zabytków powstał wszak

zrąb klasyfikacji podków J. Kaźmierczyka), nie stanowią zespołu tak zwartego chronologicznie – i, jak się okaże, również typologicznie – jak podkowsy z ul. Szewskiej. Do odtworzenia kultury materialnej średniowiecznego Wrocławia bardziej przydatny wydaje się więc liczny i reprezentatywny zbiór podków z ul. Szewskiej. Formułowane przez nas wnioski, wypływające z analizy zabytków z ul. Szewskiej, konfrontowane będą jednak z sytuacją dostrzeżoną przez wcześniejszych badaczy, głównie J. Kaźmierczyka, w innych fragmentach lewobrzeżnego Wrocławia. Jako tło porównawcze przedstawione też zostaną materiały pochodzące z wcze-

śniejszych badań we Wrocławiu, zarówno opublikowanych (Kaźmierczyk 1966, *passim*; 1970, *passim*; 1978, *passim*; Bresch, Buśko 2001, s. 109 i n., ryc. 21a–g; Bresch i in. 2001, s. 48, 54, ryc. 47b–d, 48b; Limisiewicz i in. 2002, ryc. 79c–d; Płonka,

Wiśniewski 2002, s. 153, ryc. 134c), jak i dopiero będących w opracowaniu naukowym (interesujący zbiór 20 podków z ul. Oławskiej – badania firmy Akme)⁴⁴.

B. PRZYNALEŻNOŚĆ TYPOLOGICZNA PODKÓW Z UL. SZEWSKIEJ WE WROCŁAWIU

Średniowieczne podkowy odkryte na ul. Szewskiej nie są typologicznie zbyt zróżnicowane. Wśród 46 okazów (zob. tabela 3, gdzie wyszczególniono też cechy poszczególnych typów i odmian), których przynależność typologiczną udało się określić, dwa egzemplarze reprezentują typ III, odmianę 2 według klasyfikacji J. Kaźmierczyka (dalej III/2), jedna podkowa – III/4, jeden okaz – IV/2, 12 kolejnych podków – IV/3, jeden okaz określono jako V/2, 11 podków jako VI/1, 14 okazów – stanowiących najliczniejszą grupę – reprezentuje typ VI, odmianę 2, i wreszcie ostatnie cztery okazy należą do typu VI, odmiany 4. Ponadto jeden fragment podkowy oznaczono jako nieokreśloną bliżej odmianę typu IV (ryc. 129:33), inny jako również nieokreśloną odmianę typu VI (ryc. 134:64), a jeden słabo zachowany fragment ramy podkowy może pochodzić z każdej pozbawionej bruzdy odmiany podków typów IV–VII (ryc. 134:65).

W zespole średniowiecznych podków z ul. Szewskiej we Wrocławiu znajduje się też jeden słabo zachowany fragment podkowy dla osła (lub muła), charakteryzujący się znacznie cieńszą ramą, mającymi mniejsze wymiary otworami na podkowiaki i jednocześnie znacznie delikatniejszymi samymi podkowiakami (ryc. 134:67), oraz zachowana prawie w całości podkowa dla wołu (ryc. 134:68). Tymi dwoma zabytkami nie będziemy się bliżej zajmować.

W swojej monografii śląskich podków J. Kaźmierczyk zauważył, że egzemplarze typów I–III, charakteryzujące się falistą zewnętrzną krawędzią ramy, będącą najważniejszą cechą diagnostyczną w podziale typologicznym podków, są okazami starszymi, wyprzedzającymi momentem swojego pojawienia się podkowy młodsze, o opływowym układzie zewnętrznej krawędzi ramy (zamienny termin w pracy J. Kaźmierczyka to „opływowy układ brzegu ramion”; 1978, s. 22), reprezentowane przez typy IV–VII. Badacz ten sądzi, że podkowy o falistej krawędzi ramy pojawiły się na Śląsku (i jednocześnie na ziemiach polskich) jeszcze we wczesnym średniowieczu, zapewne w XI–I. poł. XII w. (Kaźmierczyk 1978, s. 21; uwaga ta odnosi się do podków typu I, odmiany 1). Okazy typu III, odmiany 5, których na

ul. Szewskiej nie znaleziono, będące najbardziej ewolucyjnie rozwiniętą formą z falistą krawędzią, miały być wytwarzane w okresie od przełomu XII i XIII w. po ostatnie dekady XIII stulecia (Kaźmierczyk 1978, s. 68). Egzemplarze o opływowym kształcie ramy to wyroby wyraźnie już młodsze. O ile początków powstawania niektórych typów i odmian zawierających tę cechę J. Kaźmierczyk doszukuje się niekiedy w XIII stuleciu (a w kilku wypadkach nawet w końcowych dekadach XII w.), o tyle podkreśla jednocześnie, że wszystkie te typy i odmiany użytkowane były przede wszystkim w XIV i XV w. (Kaźmierczyk 1978, s. 141).

Obecność w średniowiecznych nawarstwieniach ul. Szewskiej we Wrocławiu zaledwie trzech egzemplarzy podków należących do typologicznie wcześniejszych form (typ III, odmiany 2 i 4) wskazuje, że ta część miasta weszła w okres bardziej dynamicznego rozwoju dopiero w nieco młodszy odcinek późnego średniowiecza, tj. w XIV w. Jeden spośród tych zabytków znaleziony został w warstwie kulturowej u zbiegu ul. Szewskiej i Uniwersyteckiej (ryc. 129:17), drugi zaś na metrach 146–156 wykopu, w przemieszanej warstwie kulturowej (ryc. 130:18). Podkowy III/2 oprócz zasadniczej cechy, czyli falistej krawędzi zewnętrznej, charakteryzują się płaską lub modelowaną, czyli dopasowaną do powierzchni spodniej kopyta ramą, owalnym lub ostrołucznym prześwitem, najczęściej głębokimi gniazdami oraz obecnością dwóch zaczepów (najczęściej odmian B/1, B/2 i B/3, wydzielonych także przez J. Kaźmierczyka; 1978, s. 53). Długość analizowanych przez J. Kaźmierczyka podków wynosi 9,8–12,9 cm, a ich rozpiętość 9,5–12,6 cm. Forma i wymiary znaleziska ze zbiegu ul. Szewskiej i Uniwersyteckiej (11,7×11,5 cm), zachowanego do naszych czasów w dość dobrym stanie (2/3 pierwotnej wielkości), raczej jed-

⁴⁴ Jako autorzy niniejszego tekstu, nieuczestniczący jednak w badaniach wykopaliskowych przy ul. Szewskiej, chcielibyśmy w tym miejscu podziękować Autorom badań za udostępniony nam materiał zabytkowy. Podobne podziękowania składamy archeologom z firmy Akme za przekazanie do naszych badań średniowiecznych podków odkrytych w latach 2006–2007 w wykopach na ul. Oławskiej i Łaciarskiej.

noznacznie wiąże ten zabytek z grupą śląskich podków typu III, odmiany 2.

Ciekawym zabytkiem jest jedyny okaz podkowy typu III, odmiany 4, charakteryzujący się falistą krawędzią ramy, bardzo wyraźnymi, starannie wyciętymi prostokątnymi gniazdami na podkowiaki i słabo zaznaczonym wybrzuszeniem (zębcem) na spodniej stronie przodu ramy, znaleziony w datowanej na 2. poł. XIII–1. poł. XIV w. j.s. 22 (ryc. 129:19). Zapewne nie jest przypadkiem, że wszystkie opublikowane dotychczas okazy podków III/4 odkrywano wyłącznie w dużych średniowiecznych ośrodkach miejskich (14 podków z Wrocławia, Opola, Legnicy i Nysy; Kaźmierczyk 1978, s. 119), brakowało ich natomiast na śląskich zamkach i w niewielkich ośrodkach osadniczych.

Interesujące, że w lewobrzeżnej części Wrocławia tylko zbiór podków z ul. Szewskiej zawiera relatywnie tak mało elementów starszych, gdyż trzy podkowy typu III, odmian 2 i 4 to zaledwie 6,5% zbioru podków znalezionych na tej ulicy, których przynależność typologiczną ściśle określono. Już na pobliskiej ul. Oławskiej, łączącej ul. Szewską z dzisiejszym pl. Dominikańskim, znajdują się trzy podkowy typów I–III (na 20 wszystkich odkrytych tam egzemplarzy, co stanowi 15% zbioru), z czego jeden zabytek reprezentuje najbardziej archaiczną formę podków – typ I, odmianę 1. Odsetek ten jest więc zdecydowanie większy niż na ul. Szewskiej. Jeszcze bardziej nasycone starszymi typologicznie podkowami są nawarstwienia Nowego Targu i bezpośrednio sąsiadujących z nim ul. Drewnianej i św. Katarzyny. Podczas prowadzonych tam badań, realizowanych głównie przez J. Kaźmierczyka, odkryto 35 pewnie oznaczonych typologicznie podków, spośród których aż 19 egzemplarzy (czyli 54,3%) reprezentowało typy I–III. Wszystkie okazy z rejonu Nowego Targu zalegały w nawarstwieńcach starszych, datowanych najpóźniej do 2. poł. XIII w. (tabela 4). Tamtejsze podkowy typów IV–VI, a zatem typologicznie młodsze, występowały w nawarstwieńcach datowanych od 2. poł. XIII w. po XIV i XV stulecie. Można więc sądzić, że dwa okazy starszej podkowy III/2 z ul. Szewskiej stanowią swoisty element archaiczny w zbiorze podków znalezionych w tej części średniowiecznego miasta i zdecydowanie odbiegają typologicznie (i chronologicznie?) od pozostałych elementów tego zbioru. Na to, że najpewniej nie jest to przypadkowa obserwacja, zdaje się też wskazywać sytuacja z wrocławskiego Rynku, na którym dotąd nie odkryto ani jednej podkowy reprezentującej typy I–III (dotychczas z Rynku opublikowano 14 późnośredniowiecznych podków końskich;

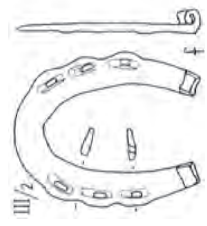
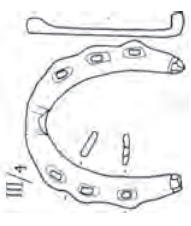
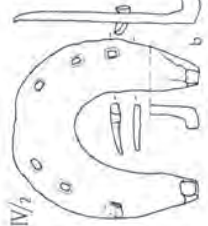
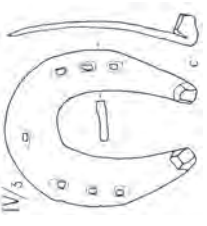
Bresch, Buśko 2001, s. 109 i n., ryc. 21a–g; Bresch i in. 2001, s. 48, 54, ryc. 47b–d, 48b; Limisiewicz i in. 2002, ryc. 79c–d; Płonka, Wiśniewski 2002, s. 153, ryc. 134c).

Praktycznie całość zespołu podków z ul. Szewskiej tworzą egzemplarze należące do typów i odmian charakteryzujących się opływową krawędzią zewnętrzną ramy (typy IV–VII i ich odmiany). Spośród wydzielonych przez J. Kaźmierczyka łącznie 10 odmian należących do tych czterech typów (IV/1, IV/2, IV/3, V/1, V/2, VI/1, VI/2, VI/3, VI/4, VII/1) na ul. Szewskiej reprezentowane są, jak wcześniej już wspomniano, podkowy reprezentujące aż sześć spośród tych odmian: IV/2 – jeden egzemplarz (ryc. 129:20), IV/3 – 12 egzemplarzy (kat. 21–32, gdzie odnośniki do rycin), V/2 – jeden egzemplarz (ryc. 131:34), VI/1 – 11 egzemplarzy (kat. 35–45, gdzie odnośniki do rycin), VI/2 – 14 egzemplarzy (ryc. 131:46–47, 132:48, 55–57, 59, 133:49–54, 58) i VI/4 – 4 egzemplarze (ryc. 133:60–63).

Podczas badań prowadzonych w latach 2005–2006 na ul. Szewskiej we Wrocławiu nie znaleziono żadnych średniowiecznych okazów podków należących do typów i odmian IV/1, V/1, VI/3 i VII/1. Należy sądzić, że nie jest to przypadek. W swojej pracy o podkowach J. Kaźmierczyk zauważył, że „prawie wszystkie podkowy typu IV/1 [znane mu było 10 egzemplarzy z terenu Śląska – K.J.] wystąpiły w małych zespołach osadniczych” (Kaźmierczyk 1978, s. 70). W ostatnich latach znaleziono kilka następnych podków należących do tego typu i odmiany – m.in. na zamkach we Wleniu, na Gromniku oraz w domniemanym dworze obronnym Herrenhaus w Karkonoszach, a także w zanikłej średniowiecznej wsi obok dzisiejszych Gębczyc koło Strzelina (Jaworski 1989, s. 46, ryc. 3b; Marek, Piekalski 2005, s. 169, ryc. 6:3; Jaworski, Pankiewicz 2008, s. 98, ryc. 25b, 26; informacja ustna mgr. K. Fokta) – a zatem rzeczywiście w zespołach osadniczych zdecydowanie mniejszych od późnośredniowiecznej aglomeracji wrocławskiej.

Brak podków V/1 może być usprawiedliwiony ich w ogóle niewielką frekwencją na śląskich i pozaśląskich stanowiskach późnośredniowiecznych. W swojej pracy J. Kaźmierczyk odnotował tylko trzy egzemplarze tych podków, spośród których ani jedna nie wystąpiła w chronologicznie dobrze określonej pozycji stratygraficznej. Dwie podkowy znaleziono w 1941 r. podczas prac budowlanych na Nowym Targu (Kaźmierczyk 1978, s. 82 i n., ryc. 24a–b), trzecią odkryto zaś na szczycie Ślęzy w 1926 r. (Kaźmierczyk 1978, ryc. 24c), dlatego też wszystkie trzy okazy J. Kaźmierczyk datuje ogólnie na

Tabela 3. Cechy typów i odmian podków końskich (wg klasyfikacji J. Kaźmierczyka, 1978), które wystąpiły na ul. Szewskiej we Wrocławiu (badania z lat 2005–2006). Oprac. I. Jastriemska, K. Jaworski

Typy i odmiany – liczba egzemplarzy	Forma ramy – cecha 1	Brzeg ramy – cecha 2	Prześwit – cecha 3	Otwory i gniazda – cecha 4	Bruzda – cecha 5	Forma zaczepu – cecha 6	Zębiec	Piętka	Przekrój ramy – cecha 7	Wymiary – dług. × rozpiętość i szer. ramy (w cm)	Rysunek
typ III/2 – dwa egzemplarze	płaska lub wymodelowana	falisty	owalny, rzadko ostrołuczny	prostokątne, soczewkowate	–	B/1, B/2, B/3	–	–	trójkątny, czworoboczny	9,8–12,9×9,5–12,6 1,5–3	
typ III/4 – jeden egzemplarz	jw.	jw.	owalny lub ostrołuczny	prostokątne, głębokie, koliste	–	A/1, A/2	tak	–	prostokątny, rombowaty	10–13,2×8,6–11,5 1,3–2,6	
typ IV/2 – jeden egzemplarz	płaska	opływowy	owalny	zredukowane	–	A/1, A/2	–	–	prostokątny	9,5–12,3×8,2–11,2 2,8–3,9	
typ IV/3 – 12 egzemplarzy	wymodelowana	jw.	jw.	jw.	–	B/3	–	–	różne; głównie prostokątny	10,2–13,4×10,1–11,6 3,1–3,8	

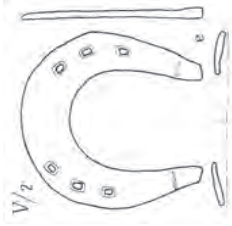
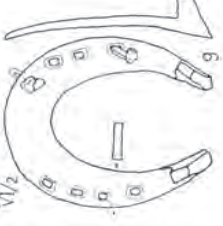
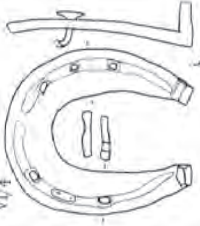
Typy i odmiany – liczba egzemplarzy	Forma ramy – cecha 1	Brzeg ramy – cecha 2	Prześwit – cecha 3	Otwory i gniazda – cecha 4	Bruzda – cecha 5	Forma zaczepu – cecha 6	Zębiec	Piętka	Przekrój ramy – cecha 7	Wymiary – dług. × rozpiętość i szer. ramy (w cm)	Rysunek
typ V/2 – jeden egzemplarz	jw.	jw.	jw.	brak gniazd		C/1	–	–	wielokątny	10,8–12,4×10,4–11,6 2,6–3,8	
typ VI/1 – 11 egzemplarzy	jw.	jw.	owalny lub ostrołuczny	jw.	–	D	–	tak	prostokątny	11,2–12,7×9,6–11,2 2,7–3,1	
typ VI/2 – 14 egzemplarzy	jw.	jw.	owalny, okrągły lub ostrołuczny	jw.	–	E/1, E/2, E/3	–	tak	jw.	9,4–15,7×8,9–13,2 2,5–4,3	
typ VI/4 – cztery egzemplarze	jw.	jw.	owalny lub ostrołuczny	jw.	tak	F	–	tak	jw.	9,8–15,9×9,4–13,2 2,5–4,5	

Tabela 4. Zestawienie podków ze starszych badań lewobrzeżnego Wrocławia (wymiały w cm). Oprac. I. Jastrzeńska, K. Jaworski

Lp.	Ulica lub plac	Nr inv.	Wykop	Dane stratygraficzne	Typ/odmiana*	Stan zachowania	Dług.	Dług. zachowana	Rozpiętość ramy	Przekrój ramy	Chronologia	Literatura
1	Nowy Targ	452/63		warstwa G	I/1 lub II/1, lub III/1,2			5,8			3. ćwierć XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 12
2	lewy brzeg	221a/60			I/1 lub II/1, lub III/1,2			6,8			XII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 13
3	Drewniana	201b/62	I	warstwa C/1	II/1 lub III/1		10,7		10,4	2,6×0,5	poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 137; 1978, poz. 20
4	Nowy Targ	602d/64		warstwa J III	II/1 lub III/1		11,7		12,2	2×0,4	XII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 365; 1978, poz. 23
5	Nowy Targ	489b/64		warstwa H	II/1 lub III/1		12,0		10,4	2,4×0,5	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 413; 1978, poz. 24
6	Drewniana	121a/62	I	warstwa E/4-3	II/1 lub III/1			8,4			XI/XII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 54; 1978, poz. 26
7	Nowy Targ	265d/64		warstwa G	II/1 lub III/1,4			5,1			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 33
8	lewy brzeg	111a/60			III/2		9,8		10,2	2,2×0,5	XII-1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 70
9	Drewniana	186b/62	I	warstwa D/1	III/2		10,0		9,5	2,1×0,6	XII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 90; 1978, poz. 72
10	św. Katarzyny	70d/60	II	warstwa D/3-2	III/2	> połowa	10,9		11,9	2,3×0,4	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 251; 1978, poz. 74
11	Drewniana	206b/62	I	warstwa B/4-3	III/2		11,3		10,6	2,2×0,3	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 153; 1978, poz. 75
12	Nowy Targ	299e/64		warstwa G	III/2		11,3		10,4	1,7×0,3	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 77
13	św. Katarzyny	109d/60	II	warstwa E/1-0	III/2	cała	11,6		11,1	2,3×0,5	XII-1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 228; 1978, poz. 79
14	Drewniana	147b/62	I	warstwa D/1	III/2	połowa	12,2		11,6	2,4×0,4	XII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 91; 1978, poz. 84
15	lewy brzeg	1960			III/2		12,9		11,4	2,5×0,3	XII-1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 87
16	Drewniana	181e/62	I	warstwa B/4-3	III/2,5			5,4			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 153; 1978, poz. 89

Lp.	Ulica lub plac	Nr inw.	Wykop	Dane stratygraficzne	Typ/odmiana*	Stan zachowania	Dług.	Dług. zachowana	Rozpiętość ramy	Przekrój ramy	Chronologia	Literatura
17	Drewniana	24e/62	I	warstwa B/4-3	III/2,5			6,1			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 153; 1978, poz. 90
18	Nowy Targ	430a/63		warstwa G	III/2,5			6,7			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 92
19	lewy brzeg	205a/60			III/2,5			6,7			XII-1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 93
20	św. Katarzyny	34c/60	II	warstwa D/3-2	III/2,5			7,6			1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 251; 1978, poz. 95
21	Drewniana	110a/62	I	warstwa E/4-3	III/3		12,7		11,9	2,1×0,7	XI/XII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 54; 1978, poz. 99
22	św. Katarzyny	178a/60	II	warstwa F/4-3	III/4		10,3		10,9	1,5×0,5	X-XI w.	Kaźmierczyk 1966, s. 198; 1978, poz. 107
23	św. Katarzyny	104b/61	II	warstwa C/3-0	III/4		11,0		10,6	1,9×0,4	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 292; 1978, poz. 112
24	św. Katarzyny	179e/60	II	warstwa D/3-2	III/4		11,0		9,0	1,9×0,4	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 251; 1978, poz. 113
25	Nowy Targ	983a/64		warstwa H	III/5		11,1		10,9	2,1×0,8	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 410; 1978, poz. 122
26	Drewniana	173b/62	I	warstwa C/3	III/5		11,5		10,2	2,5×0,6	XII/XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 104; 1978, poz. 123
27	Drewniana	43a/62	I	warstwa C/2	III/5	połowa	12,0		11,0	2,2×0,7	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 119; 1978, poz. 124
28	Drewniana	144f/62	I	warstwa C/1	III/5	2/3 całości	12,4		10,8	2,5×0,6	XII/XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 137; 1978, poz. 125
29	św. Katarzyny	108a/61	II	warstwa C/3-0	III/5		12,4		11,5	2,3×0,6	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 292; 1978, poz. 126
30	św. Katarzyny	189/60	II	warstwa D/3-2	III/5	cała	12,5		10,5	2,4×0,8	1. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1966, s. 251; 1978, poz. 127
31	Nowy Targ	313a/64		warstwa G	III/5		13,3		11,2	2,6×0,5	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 443; 1978, poz. 129
32	Nowy Targ	200b/64		warstwa G	IV/2 lub V/1, lub VI/1			6,7			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 159

Tabela 4. c.d.

Lp.	Ulica lub plac	Nr inv.	Wykop	Dane stratygraficzne	Typ/odmiana*	Stan zachowania	Dług.	Dług. zachowana	Rozpiętość ramy	Przekrój ramy	Chronologia	Literatura
33	Nowy Targ	294a/63			IV/2 lub V/1, lub VI/1			7,9			1. poł. XIV w.	Kaźmierczyk 1970, s. 485; 1978, poz. 162
34	lewy brzeg	1/60			IV/3			7,1			XIV w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 172
35	Nowy Targ	823c/64		warstwa G	IV/3			9,0			3. ćwierć XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 173
36	lewy brzeg	31d/60			VI/1			6,3			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 183
37	lewy brzeg	59d/60			VI/1			7,9			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 184
38	lewy brzeg	7h/60			VI/1			8,8			XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 185
39	Nowy Targ	512g/63		warstwa G	VI/1			9,2			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 186
40	lewy brzeg	56/62			VI/2		11,6		11,0	3,2×0,4	XIV w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 200
41	Nowy Targ	237c/64		warstwa G	VI/2		12,1		10,6	3,5×0,5	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 214
42	lewy brzeg	157/64			VI/2		13,1		10,6	3,5×0,4	2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 235
43	Nowy Targ	327/63		warstwa E	VI/2			6,0			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 475; 1978, poz. 252
44	Nowy Targ	287c/64		warstwa G	VI/2			7,0			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 444; 1978, poz. 256
45	lewy brzeg	18a/60			VI/2			7,2			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 257
46	lewy brzeg	60xd/60			VI/2			7,6			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1978, poz. 259
47	Nowy Targ	168b/64		warstwa E	VI/2			7,6			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 476; 1978, poz. 260
48	św. Katarzyny	25a/61	II	warstwa A	VI/2			9,8			XIV-XV w.	Kaźmierczyk 1966, s. 322; 1978, poz. 266
49	Nowy Targ	186b/64		warstwa E	VI/2			10,4			2. poł. XIII w.	Kaźmierczyk 1970, s. 475; 1978, poz. 268
50	św. Katarzyny	297j/61			VI/2			6,2			XV w., wtórna warstwa	Kaźmierczyk 1966, s. 324
51	Więzienna 10				VI/2	< połowa						Wachowski 1999, s. 184

Lp.	Ulica lub plac	Nr inw.	Wykop	Dane stratygraficzne	Typ/odmiana*	Stan zachowania	Dług.	Dług. zachowana	Rozpiętość ramy	Przekrój ramy	Chronologia	Literatura
52	Rynek		IIIA	warstwa 4c	VI/2	fragm.		7,3			XIV w.	Płonka, Wiśniewski 2002, s. 153, ryc. 134c
53	Rynek		VI/A	warstwa 4	VI/2	fragm.						Limisiewicz i in. 2002, ryc. 79c
54	Rynek		VII/A	warstwa 5	IV/3	fragm.						Limisiewicz i in. 2002, ryc. 79d
55	Rynek		IX	j.s. 5	IV/2	fragm.						Bresch, Buśko 2001, s. 111, ryc. 21e
56	Rynek		IX	j.s. 5	VI/1	fragm.						Bresch, Buśko 2001, s. 111, ryc. 21c
57	Rynek		IX	j.s. 5	VI/2	cała						Bresch, Buśko 2001, s. 111, ryc. 21a
58	Rynek		IX	j.s. 5	VI/2	fragm.						Bresch, Buśko 2001, s. 111, ryc. 21b
59	Rynek		IX	j.s. 5	VI/2	fragm.						Bresch, Buśko 2001, s. 111, ryc. 21d
60	Rynek		IX	j.s. 5b	VI/2	fragm.						Bresch, Buśko 2001, s. 112, ryc. 21f
61	Rynek		IX	j.s. 5d	VI/1	cała						Bresch, Buśko 2001, s. 109, ryc. 21g
62	Rynek		VI/2	j.s. 3	VI/2	fragm.		10,0				Bresch i in. 2001, s. 54, ryc. 48b
63	Rynek		XVI/3	j.s. 4	VI/2	fragm.						Bresch i in. 2001, s. 48, ryc. 47b
64	Rynek		XVI/3	j.s. 4	VI/2	fragm.						Bresch i in. 2001, s. 48, ryc. 47c
65	Rynek		XVI/3	j.s. 4	?	fragm.						Bresch i in. 2001, s. 48, ryc. 47d

* określenie przynależności wg Kaźmierczyk 1978

Uwaga: w zestawieniu nie zostały ujęte podkowy pochodzące z przypadkowych znalezisk w lewobrzeżnej części Wrocławia, pozbawione zazwyczaj kontekstu stratygraficznego i kulturowego, m.in. z prac budowlanych w 1941 r. na Nowym Targu (zob. Kramarek 1963, ryc. 7u–v, 8h–i).

X-XIV w. Prowadzone w ostatnich trzech dekadach dość zaawansowane prace wykopaliskowe na późnośredniowiecznych zamkach dolnośląskich dostarczyły zaledwie dwóch nowych okazów podków tej odmiany, znalezionych na zamku Szczerba (Frankke 1993, ryc. 9a) oraz w Pańskim Domu (Herrenhaus) w Karkonoszach (Jaworski 1989, s. 46, ryc. 3a).

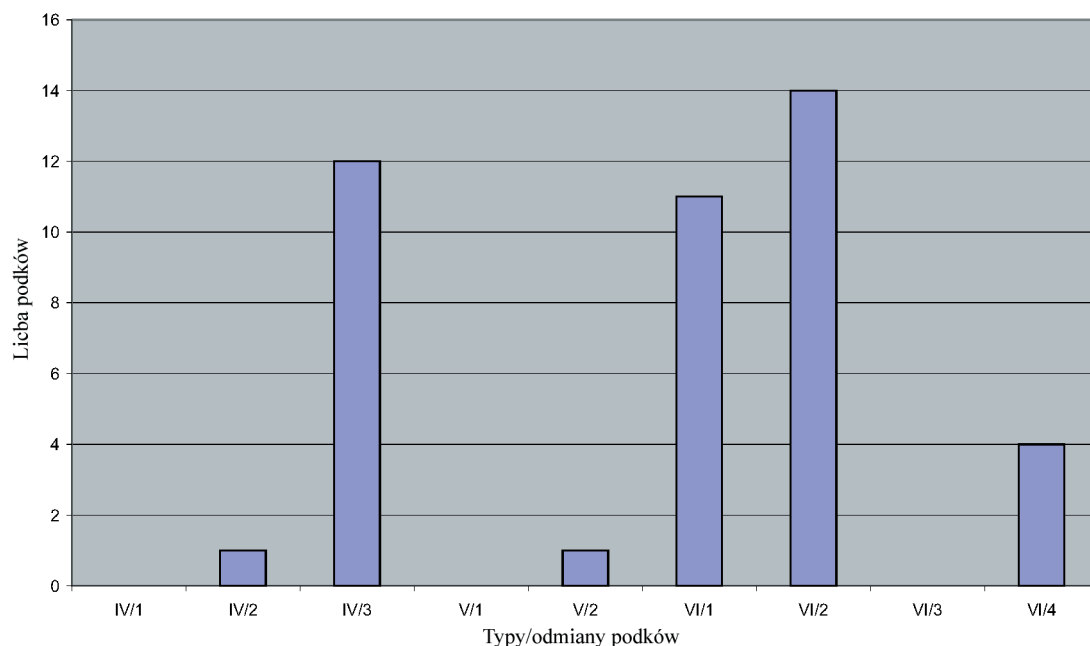
Równie słabo reprezentowanym typem jest typ VI/3, znany dotąd tylko „z ułamka podkowy ze Ślęzy, datowanego na XIII–XV w.” (Kaźmierczyk 1978, s. 97). Badania na dolnośląskich stanowiskach prowadzone w ostatnich latach nie powiększyły tego skromnego zbioru.

J. Kaźmierczyk znalazł też tylko jeden egzemplarz podkowy typu VII/1 (znalezisko z zamku w Legnicy; Kaźmierczyk 1978, s. 104). Stosunkowo dużo podków tego typu, charakteryzujących się obecnością w przedniej części ramy zazwyczaj masywnego zębca, umożliwiającego wierzchowcowi chód w trudnych warunkach terenowych (np. na stromych górskich trawersach i stokach), odkryto w ostatnich latach na sudeckich zamkach (m.in. na Starym Książu i w Pietrzykowie; w tych obiektach znaleziono też okazy, które można określić jako nową odmianę typu VII, czyli VII/2, charakteryzującą się brakiem bruzdy). Dwie takie podkowy, odkryte w okresie międzywojennym na zamku Sokolec w Rudawach

Janowickich, opublikowała też przed laty W. Sarnowska (1962, s. 65, ryc. 10; publikacja ta, zamieszczona w czasopiśmie praktycznie nieznanym archeologom, nie została zacytowana przez J. Kaźmierczyka). Możliwe więc, że typ VII końskich podków, w obydwu swoich odmianach, wykorzystywany był w terenach górskich i podgórskich, czyli w sudeckiej części Śląska. Podkowy takie nie były stosowane na terenach leżących w nizinnej partii Śląska. Symptomatyczne, że wśród opublikowanych ostatnio siedmiu późnośredniowiecznych podków pochodzących z obiektów obronnych znajdujących się na terenie dawnego księstwa głogowskiego, a zatem w nadodrzańskiej północno-zachodniej strefie Dolnego Śląska, brakuje egzemplarzy należących do tego typu (zob. Nowakowski 2008).

Można zatem skonstatować, że na ul. Szewskiej we Wrocławiu znajdowano praktycznie wszystkie rodzaje podków odmian należących do typów IV–VI, znanych dotąd z obszaru Śląska z serii liczących po kilkanaście lub kilkadziesiąt egzemplarzy (zob. Kaźmierczyk 1978, tabela na s. 116–128). Nieobecność na ul. Szewskiej okazów należących do bardzo rzadko spotykanych typów i odmian nie może więc, w świetle poczynionych wyżej spostrzeżeń, specjalnie zaskakiwać.

Zasadniczymi składnikami zespołu późnośredniowiecznych podków końskich z ul. Szewskiej we

Ryc. 135. Wrocław, ul. Szewska. Ilościowe proporcje podków typów IV–VI

Fig. 135. Wrocław, Szewska St. The ratio of type IV–VI horseshoe

Wrocławiu są podkowy typów i odmian IV/3, VI/1 i VI/2, których odkryto łącznie 37 egzemplarzy, co stanowi aż 80,4% wszystkich podków znalezionych podczas badań (ryc. 135). Podkowy innych typów i odmian stanowią mniej (IV/2 i V/2 po jednym egzemplarzu; ryc. 129:20, 131:34) lub bardziej istotne (VI/4 – cztery egzemplarze; ryc. 133:60–63) uzupełnienie tego obrazu. Warto przy tym zwrócić uwagę, że wszystkie okazy typu VI/4 znaleziono w jednym miejscu – w datowanej na 2. poł. XIII–1. poł. XIV w. j.s. 193, na tym samym jej odcinku (metry 140–143). Takie nasycenie wrocławskich średniowiecznych nawarstwień kulturowych jednym rodzajem podków jest zjawiskiem wyjątkowym, można stąd wnioskować, że zbiór czterech takich samych podków stanowi część jednego funkcjonalnie i chronologicznie zwartego zespołu (kuźnia?). Istotne wydaje się również i to, że w tej jednostce nie odkryto żadnej innej podkowy.

Najczęściej spotykane na ul. Szewskiej podkowy IV/3, VI/1 i VI/2 są sobie stratygraficznie i chronologicznie współczesne. Często egzemplarze należące do tych trzech odmian występowały w tych samych jednostkach stratygraficznych. Przykładem mogą być obserwacje poczynione w j.s. 159 (2. poł. XIII–1. poł. XIV w.), w której znaleziono dwie podkowy IV/3, dwie VI/1 i trzy VI/2, oraz w j.s. 158 (1. poł. XIV w.), zawierającej dwie podkowy IV/3 i jedną VI/1. Analizując zatem reprezentatywny liczbowo zespół podków pochodzących z badań przy ul. Szewskiej we Wrocławiu, można byłoby wysnuć wnioski, że w tej późnośredniowiecznej aglomeracji miejskiej w 2. poł. XIII w. i w 1. poł. XIV w. zdecydowanie dominowały, i to zapewne także w krótszych odcinkach tego przedziału czasowego, podkowy IV/3, VI/1 i VI/2.

Obserwację tę warto byłoby jednak skonfrontować z wynikami badań innych wykopów zakładanych w lewobrzeżnym Wrocławiu. Zdawałoby się, że bardzo zbliżonego obrazu można się spodziewać w mającym podobny charakter wykopie II (liniowy wykop kanalizacyjny przecinający późnośredniowieczne nawarstwienia), założonym na ul. Oławskiej, prostopadłej do ul. Szewskiej i łączącej ją z rejonem dzisiejszego pl. Dominikańskiego. Okazuje się jednak, że w stosunkowo licznych zbiorze podków z ul. Oławskiej (20 egzemplarzy) relacje ilościowe w jego składzie typologicznym są zgoła odmienne od zachodzących w interesującym nas zespole podków z ul. Szewskiej. Na ul. Oławskiej znaleziono jedną archaiczną podkową typu I/1, dwie III/2, po jednej IV/1 i IV/2, aż 14 okazów IV/3 i jedną

blżej nieokreśloną pod względem odmiany podkową typu IV. Uderza bardzo duża liczba podków IV/3, stanowiących aż 70% zespołu, i całkowity brak podków będących odmianami typu VI, których jednak na ul. Szewskiej wystąpiło aż 64,7%. Wyjaśnić przyczyn takiej różnicy, przynajmniej na obecnym etapie badań, nie można. Nie została dotąd opublikowana charakterystyka i chronologia nawarstwień późnośredniowiecznych z ul. Oławskiej. Teoretycznie można więc spekulować, że dostrzeżona różnica jest konsekwencją innego datowania zespołów podków z obydwu blisko siebie przebiegających ulic (materiały z Oławskiej byłyby nieco starsze, stąd brakowałoby wśród nich typologicznie najmłodszych progresywnych form podków typu VI), ale zabieg ten metodologicznie jest niedopuszczalny. Sytuację jeszcze bardziej komplikuje fakt, że w czasie tych samych badań, które objęły ciąg ul. Oławskiej, a „zahaczyły” też o przyległe ul. Łaciarską i Wita Stwosza, na tych dwóch ostatnich ulicach znaleziono trzy podkowy, spośród których dwie to okazy VI/1.

Sytuacji z ul. Szewskiej bardziej odpowiada obraz dostrzeżony na wrocławskim Rynku, mimo że znajdowane tam podkowy (13 egzemplarzy należących do typów IV–VI) pochodzą z wykopów zakładanych w różnych częściach głównego placu miasta. Wystąpiły tu, jak dotąd, podkowy typów i odmian IV/2 (jedna), IV/3 (jedna), VI/1 (dwie) i VI/2 (dziewięć). Wprawdzie liczba podków IV/3, często występujących na ul. Szewskiej a dominujących na ul. Oławskiej, jest niewielka (tylko jeden okaz), ale już wyraźnie zaznaczona jest grupa najczęściej spotykanych na ul. Szewskiej podków VI/2, które także na Rynku liczbowo przeważają nad innymi odmianami. Zastanawiać musi fakt, że dane statystyczne z Rynku są uderzająco zbieżne z sytuacją zaobserwowaną na Nowym Targu. Na tym placu odkryto w przeszłości 16 podków typów IV–VI (oprócz tego, jak zaznaczono już wcześniej, znacznie liczniejszy zespół podków o falistej krawędzi ramy, czyli typów I–III), spośród których dwie to okazy IV/3, kolejne cztery podkowy to VI/1 i wreszcie licząca aż 10 egzemplarzy grupa podków VI/2. Można więc sądzić, że wśród późnośredniowiecznych podków z Wrocławia, należących do odmian i typów charakteryzujących się opływową krawędzią ramy (typy IV–VI), dominowały podkowy typu VI, zwłaszcza te należące do odmiany VI/2. Z jakichś tylko powodów, nieznanych na razie, takich podków zabrakło na ul. Oławskiej.

C. CHRONOLOGIA ZESPOŁU

Podkowy odkrywane podczas badań przy ul. Szewskiej we Wrocławiu realizowanych w latach 2005–2006 pochodzą z warstw i jednostek stratygraficznych datowanych na 1 poł. XIII w., 2. poł. XIII–1. poł. XIV w., 1. poł. XIV w. oraz na XIV w. Kilka podków znaleziono w późnośredniowiecznej warstwie kulturowej oraz jako zabytki luźne (tabela 5).

Analiza pozyskanego podczas tych badań materiału upoważnia do wysunięcia wniosku, że podkowy różnych typów i odmian użytkowane były w tym samym czasie. Możliwe, że rozbity na krótsze odcinki czasowe podział chronologii nawarstwień z ul. Szewskiej przyniósłby pewne zmiany, czy też raczej uszczegółowienie tego obrazu. Mamy tu na myśli wydzielenie nawarstwień datowanych tylko na pewne krótsze odcinki XIII w., w których – podkreślmy tu, że hipotetycznie – mogłoby brakować podków typologicznie najmłodszych, czyli VI/1, VI/2 i VI/4, przez co statystyczny obraz mógłby w tych warstwach być zbliżony do sytuacji z ul. Oławskiej. Jednak, co wydaje się w tych rozważaniach najistotniejsze, nie można twierdzić, że w późnym średniowieczu we Wrocławiu bardziej progresywne podkowy (okazy z piątką typu VI) zastąpiły podkowy wcześniejszych odmian. Podkowy należące do typu IV były w nadodrzańskim mieście nadal często spotykane i stanowiły istotny składnik wszystkich zespołów podków odkrywanych w wykopach lewobrzeżnej części miasta.

Wyrażona wcześniej sugestia, że podkowy typu VI mogły być wytwarzane we Wrocławiu dopiero w XIV w., oparta na wydawałoby się kruchych podstawach (a nawet ich pozbawiona, jako że dotąd nie opublikowano chronologii nawarstwień z ul. Oławskiej), może mieć jednak pewne cechy prawdopodobieństwa. Badania nad śląskimi podkowami typu VI, odmiany 2, czyli podkowami najczęściej spotykanymi zarówno na ul. Szewskiej, jak i na Rynku i na Nowym Targu, wykazały, że ten rodzaj podko-

wy wytwarzany był z całą pewnością dopiero w późnym średniowieczu, a metryka najwcześniejszych egzemplarzy nie jest zapewne starsza niż XIV-wieczna. Obserwacje te potwierdzają też znaleziska innych dobrze datowanych egzemplarzy takich podków z obszaru Polski, czy też szerzej z terenu Europy Środkowowschodniej. Na zdecydowanej większości stanowisk podkowy te znajdowane są w nawarstwieniach datowanych na XIV i XV stulecie (np. Pszczyzna, Legnica, Plemięta; zob. Kaźmierczyk 1978, s. 122–124; Nowakowski 1985, s. 137, tablica XVII:6). W literaturze archeologicznej spotyka się też przykłady innego datowania podków VI/2, nawet na X w. (okaz z Gródka nad Bugiem; Kuśnierz 2006, s. 90, tablica VII:10, 12) lub XIII w. (podkowa z Sanoka-Białej Góry, znaleziona jednak na powierzchni stanowiska; Fedyk, Kotowicz 2006, s. 36, ryc. 11:3), jednak w tych przypadkach mamy do czynienia albo z błędną interpretacją stratygrafii i chronologii stanowiska, albo z niepoprawnym przyporządkowaniem typologicznym analizowanych egzemplarzy podków.

Równie ciekawych wniosków dostarcza analiza liczącego cztery egzemplarze zespołu podków typu VI, odmiany 4, znalezionych w j.s. 193, datowanej na 2. poł. XIII–1. poł. XIV w. Dotychczas niemal wszystkie znane z terenu Śląska egzemplarze znajdowano na stanowiskach, które chronologicznie „zachodziły” na XV stulecie. Najwięcej ich znajdowano na zamkach (Szczierba, Bardo, Rogowiec, Radosno). Co ciekawe, podków takich brakowało w obiektach, które przestały funkcjonować w ciągu XIV w., nie ma tych podków np. na tzw. zamkach typu przejściowego. Można więc sądzić, że te najmłodsze w ciągu ewolucyjnym podkowy VI/4 zaczęły być wytwarzane na Śląsku (ale czy na całym?) dopiero w XV w. Zespół czterech takich podków w datowanej na 2. poł. XIII–1. poł. XIV w. jednostce stratygraficznej mógłby być więc młodszym wtrętem w starsze nawarstwienia wrocławskiej ulicy.

D. UWAGI KOŃCOWE

Zespół żelaznych podków końskich z ul. Szewskiej we Wrocławiu stanowi najliczniejszy zbiór takich zabytków pochodzących z późnośredniowiecznych nawarstwień nadodrzańskiej aglomeracji. Wielkość i jakość tego zbioru umożliwiają przeprowadzenie na nim badań statystycznych, które mogą doprowadzić do wniosków syntetycznych, możliwe, że uniwersalnych w skali przynajmniej Wrocławia.

Możliwa jest też konfrontacja poczynionych w toku tej analizy spostrzeżeń z ustaleniami badaczy zajmujących się wcześniej podobną problematyką.

1) W nawarstwieniach ul. Szewskiej występują przede wszystkim podkowy charakteryzujące się opływową krawędzią ramy (podkowy typów IV–VI), a zatem pochodzące z młodszych podokresów późnego średniowiecza. Niewielki odsetek podków o kra-

Tabela 5. Chronologia średniowiecznych podków konskich z ul. Szewskiej we Wrocławiu (badania z lat 2005–2006). Oprac. I. Jastriemska, K. Jaworski

Chronologia nawarstwień	J.s.	Łączna liczba podków	Liczba podków poszczególnych typów i odmian								Inne – nieokreślone	Uwagi
			III/2	III/4	IV/2	IV/3	V/2	VI/1	VI/2	VI/4		
1. poł. XIII w.	167	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	typ IV, nieznana odmiana
2. poł. XIII – –1. poł. XIV w.	19, 22, 159, 160, 166, 191, 193	22	0	1	0	5	0	7	5	4		w j.s. 159 podkowy IV/3, VI/1 i VI/2, w j.s. 22 podkowy III/4, IV/3 i VI/1
1. poł. XIV w.	5	4	0	0	0	2	0	0	1	0	1	
XIV w.	158, 185	5	0	0	0	3	0	1	1	0		w j.s. 158 podkowy IV/3 i VI/1
warstwa kulturowa		11	2	0	0	1	1	3	3	0	1	
znaleziska luźne		6	0	0	1	1	0	0	4	0		
razem		49	2	1	1	12	1	11	14	4	3	

wędzi falistej (typy I–III), chronologicznie starszych (XII–XIII w.), wskazuje, że rozwój urbanistyczny (albo ożywienie gospodarcze) rejonu ul. Szewskiej nastąpił dopiero w ostatnich dekadach XIII w., na pewno później niż w oddalonej o ok. 100–150 m na wschód strefie Nowego Targu, gdzie podków typów I–III jest zdecydowanie więcej (ponad 50% zespołu).

2) Podkowy mające opływową krawędź ramy, odkryte podczas badań przy ul. Szewskiej, reprezentują praktycznie wszystkie popularniejsze typy i odmiany podków znane z wcześniejszych badań późnośredniowiecznych stanowisk na Śląsku. W analizowanym zbiorze brakuje form rzadszych, albo znanych z pojedynczych okazów, albo użytkowanych być może w innych niż panujące we Wrocławiu warunkach terenowych (podkowy typu z zębem w przedniej części ramy, predestynowane do wykorzystywania ich w warunkach górskich).

3) Rozkład statystyczny zbioru podków z ul. Szewskiej w jego ujęciu typologicznym odbiega od sytuacji dostrzeżonej w materiałach z innych wrocławskich wykopów późnośredniowiecznych, zwłaszcza z wykopu na sąsiedniej ul. Oławskiej. Przyczyn odmiennej struktury typologicznej zbiorów z ul. Szewskiej i Oławskiej należy doszukiwać się nie w niereprezentatywności któregoś z zespołów (obydwa były liczne), lecz raczej w braku chronologicznej zbieżności (synchronizacji) nawarstwień badanych w wykopach na obu ulicach. Obserwacja ta jest dlatego istotna (przy jej ewentualnym potwierdzeniu w przyszłości, po opublikowaniu stratygrafii i chronologii wykopu na ul. Oławskiej), że może prowadzić do konkluzji, iż przynajmniej niektóre typy i odmiany podków późnośredniowiecznych miały węższy zakres chronologiczny, i w związku z tym mogą stanowić one tzw. niezależny wyznacznik chronologiczny.

4) Obecność czterech egzemplarzy podków typu VI, odmiany 4 w jednej jednostce stratygraficznej (j.s. 193), datowanej na 2. poł. XIII–1. poł. XIV w., traktujemy jako prawdopodobny młodszy wtwór – zapewne XV-wieczny – w starsze struktury osadnicze. Podkowy tego typu i odmiany znane są już z kilkudziesięciu egzemplarzy ze stanowisk datowanych niemal wyłącznie na młodsze dekady XIV i na XV w.

5) W przedstawionym tu tekście nie podejmowano zasadniczo prób porównania podków z późnośred-

niowiecznego Wrocławia z podobnymi zabytkami odkrywanych na innych typach stanowisk archeologicznych, pochodzącymi przede wszystkim z zamków, gdzie tego rodzaju przedmioty są ostatnio najczęściej odkrywane. Zabiegu tego nie dokonano nie tylko ze względów metodologicznych (węższy w porównaniu z miastami zakres chronologiczny obiektów militarnych i w związku z tym zła synchronizacja czasowa porównywanych zjawisk, ponadto różne funkcje obiektów, determinujące być może także i formę używanych podków), ale też z powodu złego, niestety, stanu opublikowania podków odkrywanych na zamkach (autorzy często podają łączną liczbę odkrytych podków, sygnalizując, że przeważają lub występują wśród nich okazy reprezentujące jakieś konkretne typy i odmiany, jednak o ich liczbie już nie informują; zob. Francke, Lodowski 1991, s. 190; Francke 1993, s. 356; Boguszewicz i in. 1990). Uważamy jednak, że tego rodzaju próba winna być, ze wszystkimi zastrzeżeniami natury metodologicznej, podjęta w przyszłości.

W przedstawionym tekście staraliśmy się wykazać, że żelazna końska podkowa może stanowić jeszcze jedną kategorię zabytków pozwalającą lepiej poznać nie tylko kulturę materialną średniowiecznego miasta, ale też i niektóre aspekty ówczesnego życia gospodarczego. Mamy nadzieję, że ta zdawałoby się mało efektowna grupa zabytków będzie w przyszłości przedstawiana przez ich odkrywców z większą niż do niedawna pieczołowitością, że nie będzie po prostu ignorowana. O tym, że powyższe zdanie nie jest gołosłowne, niezbitcie przekonuje fakt, iż w podsumowującym badania wrocławskiego pl. Dominikańskiego 35. tomie rocznika „Silesia Antiqua” nie przedstawiono ani jednej podkowy, mimo że przedmiotów takich znajdowano podczas badań wiele. W opracowaniu tym pojawiła się tylko wzmianka o kilku żelaznych podkowach znalezionych w fosie miejskiej (Wiśniewski 1993a; w pełni opublikowano natomiast dziewięć podków znalezionych kilka lat później na innym odcinku wrocławskiej fosy miejskiej, badanym w latach 1998–1999, w rejonie nieistniejącej ul. Koci Zaułek – Konczewska, Konczewski 2004, s. 92, 108, ryc. 7a–f). Materiały te, zarówno z fosy, jak i z poszczególnych badanych działek miejskich, do dzisiaj nie zostały włączone w naukowy obieg.

I.J., K.J.